

Szakmai zárójelentés
Magyarország honfoglalás kori és Árpád-kori sírleletei
(K 120575)
című NKFIH projektünk
2016. október 1-től 2020. szeptember 30-ig tartó négyéves időszakának elért
eredményeiről

Az Árpád-kor kutatásának mindmáig egyik legkomolyabb adóssága a magyarországi közgyűjteményekben megbúvó, zömében közöletlen vagy pontatlanul, esetleg elavult formában közzétett 10–11. századi Kárpát-medencei sírleletek teljességre törekvő feldolgozása, illetve modern tudományos igényeket kielégítő publikálása. E forrásszegény időszak megismeréséhez nélkülözhetetlen a régészeti leletanyag vizsgálata. A 10. század a magyar nép történetének sorsfordító időszaka. Ekkor történt népünknek az új és végleges haza földjére történő beköltözése, s annak a politikai, gazdasági és társadalmi szervezetnek a kialakítása, melynek segítségével lehetővé vált az ezredfordulón a keresztény magyar állam megalapítása. E folyamatok megismeréséhez nélkülözhetetlen azok hagyatékának megismerése, akik az események résztvevői és alakítói voltak. E komoly, ugyanakkor a korszak kutatása szempontjából elengedhetetlen munka igénye már az 1960-as években felmerült, de a kezdeti lendület gyorsan megtört. A Magyar Tudományos Akadémia Régészeti Bizottsága 1994-ben a munkálatok újraindítására tett javaslatot és megbízta a Kovács László (MTA Régészeti Intézet) – Révész László (Magyar Nemzeti Múzeum-Szegedi Tudományegyetem) szerkesztőpárost, hogy vegye kézbe a vállalkozást és gyorsítsa fel a kutatás és kiadás folyamatát. A vállalkozás legfontosabb partnerévé és támogatójává előbb az Országos Tudományos Kutatási Alap, majd annak jogutódja, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal vált. A két szervezet eddig összesen három nagyobb K jelű kutatási pályázat keretein belül (2004–2008: K 46883, 2011–2015: K 84159, illetve 2016–2020: K 120575), valamint további hét PUB jelű publikációs pályázat keretein belül (PUB 75525, PUB 106589, PUB 110149, PUB 111839, PUB 114612, PUB 117197, PUB 129381) támogatta a vállalkozás megvalósulását. A

pályázatok során teljesítményünket az említett kiírók minden egyes pályázatunk esetében a legmagasabbra értékelték. Máig terjedően összesen 14 kötet készült el a végül *Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei* címet elnyerő sorozatban. Amelynek utolsó négy kötete épp a most záruló pályázati ciklusunk időszakában.

A vállalkozás első periódusában jelent meg a sorozat első kötete Révész L.: *A karosi honfoglalás kori temetők. Régészeti adatok a Felső-Tisza-vidék X. századi történetéhez* címmel (Miskolc 1996).

A következő periódusban nem csak a további anyaggyűjtés és feldolgozás folytatódott, de ekkor jelent meg a kutatási projekthez kapcsolódó második kötet (Kiss G.: *Vas megye 10–12. századi sír és kincsleletei*. Szombathely 2000), illetve a harmadik kötet, M. Nepper Ibolya munkája (M. Nepper I.: *Hajdú-Bihar megye 10–11. századi sírleletei*. Budapest – Debrecen 2002), de ekkor került nyomdába Istvánovits Eszter műve is (Istvánovits E.: *A Rétköz honfoglalás és Árpádkori emlékanyaga*). 2008-ban Révész László egy újabb kötetével gyarapodott a sorozat (Révész L.: *Heves megye 10–11. századi temetői*. Budapest 2008).

A 2011-ben elnyert K típusú pályázattal lépett a sorozat a harmadik, a korábbiaknál még termékenyebb periódusába 2011 és 2015 között. Ebben a ciklusban jelent meg Gáll Erwin: *Erdély, Partium és a Bánság 10–11. századi temetői* (Szeged 2013) című alapvető fontosságú műve, majd a sorozat hetedik kötete: Tóth Anikó: *A nyíri Mezőség 10–11. századi temetői* (Szeged 2014) című monográfiája. A sorozat nyolcadik köteteként elkészült és kiadásra került Horváth Ciprián: *Győr-Moson megyék 10–11. századi temetői* (Szeged 2014) című munkája, majd pedig Kovács László: *A Taktaköz 10–11. századi sír és szórvány leletei* (Szeged–Budapest 2015).

Még a 2011–2015 közötti kutatási periódusban indult el Gallina Zsoltnak és Varga Sándornak a Kalocsai Sárköz területére vonatkozó kutatása, de az ennek nyomán kiadásra kerülő mű (Gallina Zsolt–Varga Sándor: *A Duna-Tisza közének honfoglalás és kora Árpád-kori temetői, sír- és kincsleletei I. – A Kalocsai Sárköz a 10–11. században*. Szeged 2016) már az újabb, éppen most záródó negyedik, 2016–2020-as pályázati ciklusban jelent meg.

A vállalkozás világos célkitűzéseit, olajozottságát, és a kollégák körében egyre terjedő népszerűségét jól jelzi, hogy a legutolsó pályázatba minden korábbinál több kolléga (a projekt vezetőjével együtt összesen 11) kapcsolódott be és sikerült a fiatalítás is, a csatkozó kollégák döntő része 45 év alatti volt.

Az elmúlt négy év során zömmel a pályázatban foglalt munkatervnek megfelelően haladtunk a munkával, sőt gyakran túl is szárnyaltuk az előzetes vállalásainkat.

A pályázatban vállalt hat kutatási irány (Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Bács-Kiskun megye eddig még nem kutatott/feldolgozott területei, valamint Nógrád, Fejér és Somogy megye teljes területe, s részben Csongrád megye nyugati és Pest megye déli területei) vizsgálata párhuzamosan kezdődött meg a pályázat elindulásával. Ugyanakkor a pályázati ciklus első két évében két anyagát és módszereit tekintve kiemelkedő fontosságú kötet elkészítése állt a középpontban: Kovács László magyarhomorogi temetőjének vizsgálata, valamint Horváth Ciprián Nógrád megyei kutatásai. A vállalt terveken felül ráadásul Horváth Ciprián ekkorra már elkezdte Borsod, Abaúj és Zemplén megyék 10–11. századi temetőanyagainak feldolgozását is.

A következő év folyamán sikerrel pályáztunk az NKFIH tavaszi pályázati körében és a K129381-es számú pályázattal 3,574 milliós könyvkiadási támogatást nyertünk el Horváth Ciprián: *Nógrád megye honfoglalás és kora Árpád-kori temetői, sír- és kincsleletei* című kötetére, amely következő év elején nyomtatásban is megjelent (Budapest–Szeged 2019).

De ugyanekkor nagy intenzitással zajlottak Petkes Zsolt Fejér megyei, Varga Sándor Duna–Tisza közti, valamint Jakab Attila Szabolcs megyei kutatásai. Az első két évben már 2 millió forint fölötti összeget fizettünk ki a pályázatban foglalt – a projekt eredményessége szempontjából elengedhetetlenül fontos – régészeti táblarajzok elkészítésére is. S a vállalásainknak megfelelően a második év zárásakor 2018. november 21-én került sor a Magyar Tudományos Akadémia szegedi székházában a második korpusz konferenciára *Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei* címmel, amelyen összesen 15 előadó (köztük az aktuális projektünk résztvevői) számoltak be elért eredményeikről (számos érdeklődő szakmabéli jelenlétében), a projektben tapasztaltokról. Úgy véljük ez a szakmai fórum is nagymértékben hozzájárult a projekt sikerességéhez.

A lendületet jól jelzi, hogy a harmadik pályázati évben nem csupán elkészült, de kiadásra is került a sorozat újabb monumentális kötete, Kovács László tollából: *Magyarhomorog-Kónya-domb 10. századi szállási és 11–12. századi falusi temetője* (Budapest–Szeged 2019). De ugyanebben az évben került sikerrel megvédésre a projekt vezetőjének, Révész Lászlónak is még az előző év végén elkészített, a projekt eddig eredményeit is összegző, de egyúttal új elméleti kereteket teremtő és új kutatási irányokat is kijelölő összefoglaló munkája (*A 10–11. századi temetők regionális jellemzői a Keleti-Kárpátoktól a Dunáig*) a Magyar Tudományos Akadémián akadémiai nagydoktori dolgozat formájában. Eközben természetesen a többi kutatási irány vizsgálata is – a pályázatban foglaltaknak megfelelően – zajlott. A kutatás harmadik évének intenzitását az is mutatja, hogy ebben az évben rajzos táblák elkészítésére már több 6 millió forintot fizettünk ki.

A 2019. október 1-től 2020. szeptember 30-ig terjedő utolsó, záró év sikereit jól mutatja, hogy az elkészülő kéziratokból „akár 4-5 kötet” megjelentetését is vállaltuk a pályázat munkatervében. Miután Révész László kötete ez év első felében már nyomtatásban is megjelent (Révész László: *A 10–11. századi temetők regionális jellemzői a Keleti-Kárpátoktól a Dunáig*. Budapest–Szeged 2020), s éppen most zajlanak Horváth Ciprián kötetének nyomdai munkálatai (Horváth Ciprián: *Borsod, Abaúj és Zemplén megyék honfoglalás és kora árpád-kori temetői és sírleletei*. Budapest–Szeged 2020), ezért azt mondhatjuk, hogy vállalásaink legfontosabbikát összesen 4 megjelent kötettel lényegében teljesítettük. De Petkes Zsolt munkájának jelentősebbik része is elkészült, akár csak Varga Sándor anyaga. Míg Költő Lászlóék épp Vörs-Papkert B temető anyagának publikálásán dolgoznak intenzíven. Langó Péter, Kolozsi Barbara és Jakab Attila is hamarosan nyomdakész kézirattal zárhatják le a kutatásaink rájuk eső részét. Sőt a pályázatunkban ugyancsak eredetileg nem szereplő Halimba-Cseres temetőt feldolgozó anyag, mely Szigeti Judit munkája lesz, ugyancsak hamarosan nyomdába mehet. Utolsó kutatási évünkben több archaeometriai vizsgálatot, így antropológiai vizsgálatokat és fémkeresős kutatásokat is bevontunk a pályázat sikerének előmozdítása érdekében.

Eredményeinket nem csupán a már megjelent újabb vaskos négy kötet mutatja, de az összesen újonnan elkészített több mint 600 régészeti rajzos tábla, sok száz fotós tábla és rekonstrukciós rajz is. Kovács László monográfia méretű tanulmánya (Kovács László: *A Kárpát-medence honfoglalás és kora Árpád-kori szállási és falusi temetői, kitekintéssel az előzményeikre*. 2013), valamint Révész László fent említett kötete alapján bizton állíthatjuk, hogy a sorozat jelentősége messze túllépett az egyszerű anyagközlésen, s a korszak kutatásának elméleti megújítását is eredményezte.

Bízást állíthatjuk tehát, hogy az eddigi pályázati támogatásokat (nem csupán a korábbiakat, de a legutóbbi, most záruló projekt anyagi háttérét) hatékonyan használtuk fel, s a *Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei* című sorozat a magyarországi régészet egyik valóban sikeres vállalkozásai közé tartozik. Ezt mutathatja az is, hogy georeferált adatokra vonatkozó számításaink szerint a Dráva-vonaláig terjedő kutatási területünk, azaz az egykori Magyar Királyság területének 50,72%-át fedi már le a honfoglaló corpus sorozat eddigi teljesítménye, tehát a vállalt feladatunk kicsivel több mint felét immáron teljesítettük. Nagyon bízunk abban, hogy esetleges további nyertes pályázatok segítségével a hazai korpusz sorozatok eddigi egyetlenjeként valóban teljesíthetjük kitűzött céljainkat.

Szeged, 2020. 10. 28.

Prof. Dr. Révész László

projektvezető

tanszékvezető egyetemi professzor

Szegedi Tudományegyetem Régészeti Tanszék

Kedves Kolléganő/Kolléga!

Ezúton szeretnénk meghívni Önt a Szegei Tudományegyetem Régészeti Tanszékének, valamint az MTA SZAB Embertani és régészeti munkacsoportjának szervezésében megrendezésre kerülő

Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei

címmel futó korpusz-sorozatunkhoz kapcsolódó második konferenciánkra

A konferenciára

2018. november 21-én

kerül sor Szegeden, a Szegei Akadémiai Bizottság Székházában
(Szeged 6720 Somogyi utca 7.)

Program

10.00–10.10: Révész László – Kovács László: *Köszöntő*

10.10–10.30: Révész László: *A 10–11. századi temetők regionális jellemzői a Keleti-Kárpátoktól a Dunáig*

10.30–10.50: Kovács László: *A magyarhomorogi korpuszkötet állásáról*

10.50–11.00: Eszmecsere

11.00–11.20: Kávészünet

11.20–11.40: Soós Rita: *Temetkezési szokások a 10. századi Felső-Tisza-vidéken*

11.40–12.00: Petkes Zsolt: *Nehézségek, buktatók és lehetőségek: célegyenesben a Fejér megyei korpuszkötet*

12.00–12.20: Költő László – Szentpéteri József: *Beszámoló a Vörs-Papkert-B temető feldolgozottságának állapotáról*

12.20–12.30: Eszmecsere

12.30–13.30: Ebédszünet

13.30–13.50: Hegyi Borbála: *Vörs-Majori dűlő. Módszertani megjegyzések egy „századfordulós” temető elemzése kapcsán*

13.50–14.10: Kolozsi Barbara: *Komádi-Közösliget 10–11. századi temető*

14.10–14.30: Szigeti Judit: *A Csepel-sziget 10–11. századi temetői, sírleletei*

14.30–14.50: Jakab Attila: *Beszámoló a Szabolcs megyei korpusz előmunkálatairól*

14.50–15.00: Eszmecsere

15.00–15.20: Kávészünet

15.20–15.40: Varga Máté: *Honfoglalás kori lovastemetkezések a Dunántúl déli részén*

15.40–16.00: Langó Péter–Kustár Rozália: *A hartai temető bolygatott sírjai*

16.00–16.20: Varga Sándor: *Régi temetők új köntösben. Honfoglaló és kora Árpád-kori temetők a Maros alsó szakaszán*

16.20–16.40: Horváth Ciprián: *Borsod, Abaúj és Zemplén megyék honfoglalás és kora Árpád-kori temetői és sírleletei*

16.40–16.50: Eszmezsere

16.50–16.55: Révész László – Kovács László: *Zárszó*

16.55–17.10: Kávészünet

17.10–18.00: Könyvbemutatók

Szeged, 2018. 11. 01.

A szervezők:

Dr. Révész László
tanszékvezető egyetemi docens
SZTE BTK
Régészeti Tanszék

Dr. Kovács László
címzetes egyetemi tanár
SZTE BTK
Régészeti Tanszék

Dr. Felföldi Szabolcs
tudományos munkatárs
SZTE BTK
Régészeti Tanszék